

Fåglar i jordbrukslandskapet

Sune Andersson (red.). 382 sider, adskillige s/h-fotos, tabeller og vignetter. Vår Fågelvärld, Supplement No. 12, Sveriges Ornitologiska Förening, Stockholm, 1988. Bestilles fra Naturbokhandeln, Stenåsa, 380 62 Mörbylånga. Pris Skr. 198.

Denne sammenstilling af viden om fuglene i det svenske agerland har bidrag fra 33 forfattere. Endnu engang må man imponeres over den svenske idé med supplementer til deres foreningstidsskrift, der muliggør en hurtig, fleksibel og samtidig videnskabelig offentliggørelse af store mænder ornitologisk viden.

Bogens første del er en række artikler om landbruget og fuglene i Sverige, bl.a. en historisk gennemgang af landbrugets udvikling, anvendelsen af kemikalier i landbruget, og landbrugsarealernes betydning for rastende trækfugle. Desuden behandles langtidstendenser, bl.a. med en beskrivelse af udviklingen i et agerlandsområde, hvis fuglefauna første gang blev beskrevet i 1840-86. I forhold til i dag er to arter indvandret (Fasan og Hættemåge), mens fem er forsvundet: Stor Hornugle og Hedelærke før 1930, Engsnarre før 1940, Rød Glente og Agerhøne i 1950'erne, og Natravn efter 1960. De store ændringer i områdets fuglebestande er sket efter 2. verdenskrig med landbrugets skift fra et selvforsynende, lukket kredsløb til en storstilet rationel drift.

Anden del er en række artsmonografier (37 arter er beskrevet), der belyser udbredelse og forekomst, biotop, føde og yngleforhold samt bestandstørrelse og -udvikling. Sidstnævnte er baseret på oplysninger fra det svenske punktællings- og kortlægningsprogram samt data fra de svenske fuglestationer (især Falsterbo og Ottenby).

Sverige har på mange måder gennemlevet samme rationalisering af landbruget som Danmark. Derfor har det interesse at se, hvorledes fuglene i det svenske agerland har klaret sig. Som i Danmark er tætheden af ynglende Viber i svenske landbrugsområder kun en brøkdel (1/10) af bestanden på strandenge, og som det er tilfældet for den danske ynglebestand er også den svenske gået kraftigt tilbage (fra indeks 160 i 1975 til indeks 50 i 1984). Nedgang er f.eks. også registreret for Slørugle (i 1960'erne forekomst på 89 gårde i Skåne, i dag 1-2 par), Sanglærke (siden 1976 mindre træktalet ved Falsterbo) og

Bomlærke (1986 20 hanner i Skåne mod 70 i 1975). Den svenske bestand af Landsvale er stabil eller i svag tilbagegang, mens Bysvalen er i tilbagegang.

De præsenterede resultater understreger, at problemerne med forvaltningen af det dyrkede lands fugleliv er fælles for flere af de vesteuropæiske lande, og at udveksling af idéer og erfaringer vil have stor værdi. Sammen med flere andre publikationer udgivet i de senere år er denne bog en god basis for et sådant samarbejde.

Henning Nøhr

Fuglene i internationale beskyttelsesområder i Danmark

Knud Falk & Steffen Brøgger-Jensen. En undersøgelse af fuglelivet i de danske Ramsar- og EF-fuglebeskyttelsesområder 1987-89. 175 sider, illustreret med tegninger og s/h fotos, hft. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, 1990. Pris kr. 95. På baggrund af udpegningen af fuglebeskyttelsesområder efter Ramsar-konventionen og EFs fuglebeskyttelsesdirektiv har Skov- og Naturstyrelsen iværksat et systematisk overvågningsprogram for fuglenes trivsel i de udpegede områder. Denne rapport præsenterer resultaterne af et tre-årigt overvågningsprogram for de 111 områder i 1987-89, og behandler både ynglefugle og rastende/overvintrende fugle.

Rapporten er et arbejdsredskab for den offentlige forvaltning, men vil givetvis også have interesse for f.eks. DOFs lokalafdelinger.

Rapporten er overskueligt disponeret med afsnit om bl.a. baggrund for projektet, metoder, resultater, lokalitetsgennemgang og konklusioner. Lokalitetsgennemgangen er hovedafsnittet med 87 sider og vil sikkert blive det mest anvendte, idet læserne nok først og fremmest ser efter bestemte lokaliteter. Jeg koncentrerer mig her om de fynske områder, nr 47 og 71-78.

De enkelte lokalitetsbeskrivelser indledes med udvælgelseskriterierne samt de beskyttelsestiltag, der er sket siden udpegningen i 1983. Dernæst beskrives omfanget af optællinger på lokaliteterne i 1987-89, resultater for ynglefugle og trækfugle, miljøforhold og konklusion. Resultaterne vises i tabeller.

Som mange andre sikkert vil gøre, forsøgte jeg at checke, om oplysningerne er gode nok, om beskrivelserne er dækkende, og om der iøvrigt mangler væsentlige oplysninger. Umiddelbart savnede jeg en vurdering af, hvor dækkende optællingerne er. F.eks. for Det Sydfynske Øhav, hvor der fortællendes, at ynglefuglene på alle øer og holme er grundigt optalt. Der fortællendes *ikke*, at nogle meget vigtige strandenslokaliteter på Tåsinge, Lange-land og Ærø ikke er medtaget, selvom disse områder ligger indenfor EF/Ramsar-området. Konsekvensen heraf er bl.a., at ynglefuglelisten for 1989 må mangle 2 par Sorthalset Lappedykker, 15 par Knarand, 8 par Spidsand, 10 par Skeand, 5 par Rørhøg, 4 par Alm. Ryle og 3 par Stor Kobbersnepe. Det er jo da ganske væsentligt!

På samme måde for Brahetrolleborg Søer (nr 78), som omfatter Arreskov Sø, Nørresø og Brændegård Sø. Ved nærlæsning af teksten kan begrænsningen i optællingerne ses, men mange læser kun tabellen. Den har overskriften "Ynglefugle i EF-beskyttelsesområde nr. 78 Brahetrolleborg Søer", men omfatter kun Nørresø (og Skarven i Brændegård Sø).

Lokalitetsbeskrivelserne kan således forbedres på dette felt. Selvfølgelig kunne iøvrigt nok tildels være elimineret, hvis manuskriptet var blevet forelagt diverse nøglepersoner rundt i landet. Efterhånden får flere og flere amter etableret en naturovervågning, som også i et vist omfang vil omfatte fugle. Denne overvågning supplerer styrelsens, og i det anførte tilfælde har jeg brugt oplysninger fra Fyns Amts naturovervågning. Jeg må dog straks sige, at andre lokalitetsbeskrivelser ser ud til at være fuldt dækkende, vi mangler kun forfatterens vurdering af forholdet.

Under konklusionerne diskuteres sammenhænge mellem ændringer i fuglebestande og områdernes tilstand. Det er her, vi skal vurdere behovet for natur- og miljøgenopretning og få belyst effekten af allerede foretagne indgreb. Naturtyperne gennemgås, og konkrete lokaliteter nævnes i forbindelse med særlige problemer. F.eks. beskrives tilgroning og opdyrkning af strandenge/enge og eutrofiering af vandområder. I Lillebælt er der konstateret væsentligt færre rastende og overvintrende andefugle, hvilket kædes sammen med iltsvind på grund af eutrofiering. Forholdene, der drages frem i dette afsnit, betragter jeg som de væsentligste i rapporten, og de læses forhåbentligt af mange "natur- og miljøforvaltere".

Konklusionerne er så detaljerede og fyldige, som materialet tillader. Imidlertid mener jeg, at dette vigtige område burde udbygges. Et større detaljeringsniveau kunne bl.a. opnås ved et tættere samarbejde med lokale ornitologer og amterne i forbindelse med udarbejdelse af de næste rapporter.

Samlet vurderer jeg rapporten som en nødvendig, grundig og rimeligt brugervenlig status for de vigtigste fugleområder i Danmark. Der er mangler (som kan have mange årsager), men rapporten er absolut anvendelig som et redskab i naturforvaltningen, og for ornitologer i almindelighed.

Leif Bisschop-Larsen

Birds and forestry

Mark Avery & Roderick Leslie. 229 sider, 38 s/h fotos, 7 figurer, 3 tabeller og 11 vignetter, indb. T. & A. D. Poyser, 1990. Pris £ 18.

Akvarellen på omslaget burde have givet mig den første advarsel. En Mosehornugle, der jager over nogle ganske lave, spredte fyrretræer i et åbent landskab. Hvad har det med skovfugle at gøre? Forordet giver svaret; bogen beskæftiger sig med den særlige britiske problematik omkring den omfattende tilplantning af hedearealer, der har fundet sted siden 1920'erne.

Lad det dermed være sagt med det samme: dette er ikke *bogen* om fugle og skovbrug, som titlen måske ellers kan give indtryk af. Bevares, omkring 30 sider ud af 300 giver en generel beskrivelse af skovfugles tilknytning til særlige strukturer og typer af bevoksninger. Men når man nu havde sat næsen op efter en hel bog om emnet!

Størstedelen af bogen er reserveret til en gennemgang og diskussion af de stridigheder, der opstod mellem skovbruget og naturbeskyttelsen som følge af en omfattende tilplantning af de værdifulde, britiske højlandsområder. Disse konflikter gennemgås på en afbalanceret og vel dokumenteret måde; et resultat af, at bogen er skrevet af henholdsvis en biolog og en forstmand. Og dette er bogens store fortjeneste: de to forfattere giver en nøgtern analyse af de modstridende interesser i det åbne land – ønsket om at forøge den nationale træproduktion og hensynet til internationalt bevaringsværdige fuglesamfund. Bogen bidrager dermed til en mere objektiv diskussion mellem fløjene i landskabsplanlægningen.

Forfatterne giver forslag til, hvordan sådanne konflikter kan forebygges gennem udpegning og afgrænsning af interesserne i det åbne land. Princippet i disse forslag kan anvendes også i andre sammenhænge, og de giver derfor indholdet en vis almen interesse.

Illustrationerne er deprimerende. Blandt bogens 17 fuglebilleder er der 12 rebilleder, 4 close-ups med indtil flere kunstige lyskilder, og blot ét er med lidt god vilje et anstændigt fuglebillede. Bogens øvrige billeder er små, flade og kontrastløse. Vignetterne redder lidt af æren.

Konklusionen må derfor være, at dette er en af de meget få Poyser-bøger, der bestemt ikke kan anbefales til den alment interesserede ornitolog. Skuffelsen over dette skyldes nok så meget den prætentive titel, der er helt i skoven.

Steffen Brøgger-Jensen

Ornithology

Frank B. Gill. 661 sider, talrige fotos, tegninger og diagrammer, indb. W. H. Freeman and Company, New York, 1990. Pris £ 29,95.

Ornithology behandler fuglenes liv i videste forstand. Forfatteren er lektor i biologi på universitetet i Michigan og har bl.a. studeret fødebiologi hos kolibrier og solfugle.

Bogen giver en solid up-to-date sammenfatning af, hvad man ved om fugle, baseret på mere end 1500 artikler og bøger, hvoraf næsten halvdelen er fra 1975 eller senere.

Ornithology er tænkt som lærebog på universitetsniveau, men er skrevet i et sprog, så den kan læses uden forkundskaber. Tager man sig tid til at tygge den igennem, får man virkelig en bred viden om alle aspekter af fuglenes liv.

I 25 kapitler behandles emner som fuglenes oprindelse, fjer, flyvning, hjernen, sanserne, kommunikation, træk, orientering, navigering, social adfærd, pardannelse, reder, rugning, forældre-unge forhold, yngleparasitisme, populationsbiologi, artsdannelse m.m. Hvert kapitel afsluttes af et resumé og forslag til supplerende læsning. I et appendix gennemgås fuglenes systematik til ordensniveau.

Bogens væsentligste fejl, set med en europæers øjne, er, at forfatteren (naturligt nok) især fokuserer på amerikanske arter. Under et hurtigt gennemløb af litteraturlisten fandt jeg kun to henvisninger til danske skrifter, hvoraf det ene er skrevet af en nordmand!

Poul Hansen

Form and function in birds (vol. 4)

A. S. King & J. McLelland (red.). 591 sider, fotos, tegninger, diagrammer og tabeller, indb. Academic Press, London, 1989. Pris ikke opgivet.

Med dette bind afsluttes værket, hvoraf tidligere bind før er anmeldt her i tidsskriftet. På nær et langt kapitel om centralnervesystemet har alle kapitlerne i dette bind relation til åndedrætssystemet. To kapitler om stemmeapparatets (syrix) struktur og funktion er nok dem, der vil kunne interessere en ikke-faganatom mest.

Kapitlerne er af høj standard og værket som helhed må siges at have nået det oprindelige mål: at gennemgå de væsentlige elementer i fuglenes bygning og give et indblik i, hvorledes de virker i den levende fugl. Værkets tyngde ligger i det anatomiske. Det er formodentlig den bedste samlede fremstilling af fuglenes anatomi fra de sidste 10-20 år.

Jan Dyck

Handbuch der Vögel Mitteleuropas

U. N. Glutz von Blotzheim & Kurt Bauer samt talrige medarbejdere. Bind 11 (2 dele), ialt 1226 sider, talrige figurer, udbredelseskort og tabeller. AULA-Verlag, Wiesbaden, 1988. Pris DM 366.

Den store tysksprogede *Handbuch* er efterhånden nået et stykke ind i ordenen spurvefugle. Bind 11 omhandler droslere og jordsangere, altså familien Turdidae.

Med den fart, hvormed man hidtil har produceret de enkelte bind, vil håndbogen være færdig omkring århundredskiftet, og det vil betyde en samlet produktionstid på

ca 35 år. Allerede i dag er de første bind forældede; men når man ser indholdet, forstår man bedre den lange produktionstid.

Det er nemlig mere end en almindelig håndbog. Den har udviklet sig til en samling artsmonografier om Mellemuropas fugle, fremstillet med enestående grundighed. De almindeligste arter får mest plads; Solsort således 90 sider, Sjagger 60, Rødstjert 47 o.s.v. Selv de sjældne arter får rigelig plads, en art som Hvidhals, der kun er registreret én gang i Mellemuropa, får hele 9 sider. Denne tendens er blevet forstærket gennem de seneste bind. De amerikanske skovdroslere af slægten *Catharus* er kun set få gange i regionen; alligevel ofrer man 31 sider på dem. På den måde skal rammerne jo sprænges.

Udstyret er nogenlunde det samme i dag som i 1. bind, d.v.s. hovedvægten lagt på tekst og stregtegninger og kun ganske få farvetavler, der viser dragtdetaljer for nogle få udvalgte arter. Jeg har aldrig før set så smukke og detaljerede udbredelseskort, lavet med varierende gråtoner. Litteraturgennemgangen er vel den mest komplette, der findes. Også på denne grund er bogen uundværlig for den seriøse ornitolog.

Der er sagt mange rosende ord om *Handbuch* i tidens løb, og de skal ikke mangle ved denne lejlighed. Den indeholder næsten alt, hvad man kan forvente af en moderne håndbog, plus en hel del mere. Det er det sidste, der har fået sidetal og pris til at vokse umådeholdent, og overskueligheden er gået fløjten.

Men et imponerende værk er det.

Bent Pors Nielsen

Atlas des oiseaux nicheurs de Belgique

Pierre Devillers (red.). 396 sider, 169 udbredelseskort, hft. Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, 1988. Pris ikke opgivet.

Med denne bog har Belgien føjet sig til rækken af lande, der har publiceret det færdige resultat af den nationale atlasundersøgelse. Den er udarbejdet med det formål at blive brugt til opslag, hvilket præger udseendet; den er ikke særlig inspirerende, således er der ikke en eneste tegning eller andet, der kan live op på siderne.

Men som opslagsværk er den til gengæld ganske udmærket, idet der udover de velkendte angivelser af mulige, sandsynlige og sikre yngleforekomster er anført hvilken tæthed, hvormed den pågældende art er repræsenteret i hvert kvadrat. Således antages bestanden af Fyrremejse i kvadrat 402, Chaumant-Gistaux i det centrale Belgien, at være på 125-625 par. På denne måde vil der være basis for et meget fint sammenligningsgrundlag, når undersøgelser skal gentages om nogle årtier.

Betegnelsen "kvadrat" er imidlertid noget misvisende, idet der er anvendt 8×10 km felter i undersøgelsen. Dette virker umiddelbart ubetænksomt, idet resultatet så ikke uden videre kan overføres til den igangværende fælles-europæiske atlasundersøgelse, hvor der bruges 50×50 km-felter.

Henrik Dissing

Monitoring bird populations

Pertti Koskimies & Risto A. Väisänen. A manual of methods applied in Finland. 144 sider, talrige skemaer og tabeller, hft. Zoological Museum, Finnish Museum of Natural History, University of Helsinki, 1991. Pris £ 12.

Ved ornitologiske undersøgelser, ikke mindst indenfor naturovervågningen, øger det arbejdets værdi betydeligt, når resultaterne fra de enkelte undersøgelser er indbyrdes sammenlignelige. Dertil kræves, at fugleregistreringer er foretaget efter standardiserede og reproducerbare metoder.

Forfatterne til denne engelske udgave af tidligere finske publikationer fra 1986 og 1988 gennemgår opbygningen, formålet m.m. af de optællingsprogrammer, der gennemføres i Finland. Det finske overvågningsprogram er enestående i europæisk sammenhæng og er – i forhold til f.eks. det danske – kendetegnet ved, at der spilles på flere "strenger", og at der er en høj grad af integration mellem de enkelte projekter.

For at finde mere konkrete metodebeskrivelser for optællinger af fugle behøver man dog ikke at ty til udenlandsk litteratur; Skov- og Naturstyrelsen har netop udgivet en *Vejledning i metoder til overvågning af fugle* (Naturovervågningsrapport fra Skov- og Naturstyrelsen, 86 sider, pris kr. 60). Den henvender sig primært til "brugeren", d.v.s. optælleren, og er tilpasset danske forhold og baseret på erfaringer indhentet fra danske optællingsprogrammer.

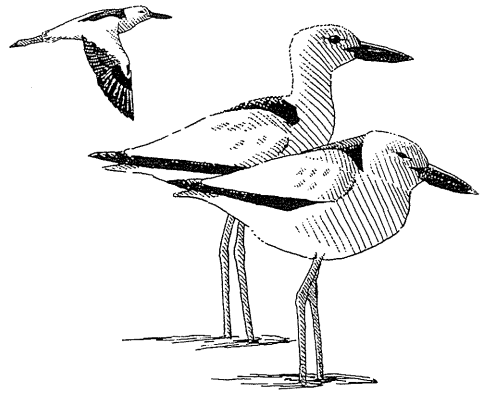
Både den finske og den danske rapport er særdeles nyttige for alle, der arbejder med naturovervågning eller planlægger undersøgelser over fugles antal, fordeling, populationssvingninger samt beskyttelse af fuglene og deres levesteder. For de fleste vil den danske rapport være tilstrækkeligt, men der er også mange idéer og gode råd at hente i den finske manual – ikke mindst fordi det finske optællingsprogram omfatter flere projekter, der ikke kendes fra Danmark, f.eks. ynglesuccesprojekter og registreringer af naktaktive arter. Endelig giver den finske også en mere omfattende gennemgang af teorien og baggrunden for de integrerede overvågningsprogrammer.

Erik Mandrup Jacobsen

Shorebird studies manual

John Howes. 362 sider,, talrige s/h tegninger og fotos, hft. Asian Wetland Bureau Publication No. 55, Kuala Lumpur, 1989. Pris \$ 15.

På grund af vadefuglenes lange træk – ofte mellem flere kontinenter – og deres afhængighed af et ofte stærkt begrænset antal vådområder er de blevet en af nøglefaktorerne i udpegning af beskyttelsesværdige naturområder. Derfor begyndte en lille gruppe englændere et projekt – Interwader – til kortlægning af vigtige vådområder i Østasien m.v. Det er nu blevet til Asian Wetland Bureau med et lille kontor i Kuala Lumpur i Malaysia, hvorfra størstedelen af arbejdet med kortlægning og beskyttelse af vådområder i Østasien koordineres.

Folkene fra AWB har nu udsendt denne vejledning i vadefugleundersøgelser. Den begynder helt fra grunden med bestemmelse af Asiens vadefugle. Resten af bogen har i allerhøjeste grad også værdi for kommende og nuværende vadefugle-entusiaster i resten af Verden. Den har ganske enkelt det hele med: brug af kikkert og teleskop, noteringsteknik og optællingsmetoder fra land, båd og fly, trækundersøgelser med radar, net og ruser til fangst og ringmærkning samt fødeøkologiske undersøgelser.

En så grundig håndbog i fugleundersøgelser er mig bekendt aldrig lavet før. Håbet er, at bogen kan stimulere "lokale" studenter og amatører til at arbejde i Østasiens vådområder, der formentlig er under hurtigere afvikling end noget andet sted i Verden. Den er tillige uundværlig for de efterhånden mange også danske ornitologer, som gerne vil bruge deres rejser i 3.-verdenslande til mere end at skaffe sig en længere artsliste. Køb den – bliv inspireret – rejs ud og brug den. God tur!

Hans Meltofte

Rare birds in Britain and Ireland

J. N. Dymond, P. A. Fraser & S. J. M. Gantlett. 366 sider, talrige vignetter og diagrammer, indb. T. & A. D. Poyser, Calton, 1989. Pris £ 19.

I 1976 udsendte Sharrock & Sharrock en bog med samme titel og opsætning som denne. Nu er det tid for en revideret og naturligvis stærkt forøget udgave, der tager alle fund t.o.m. 1985 med. For enkelte meget sjældne arter er fund helt frem til 1988 med. Grundmaterialet er 46 000 fund (!) af arter på det engelske sjældenhedsudvalgs liste, samt de arter, der i den mellemliggende tid er udgået.

I artsgennemgangen beskrives hovedudbredelsesområder og de vigtigste kendetegn. Hovedvægten lægges på en detaljeret gennemgang af fundene, som for næsten alle arter er vist på både diagrammer og kort – og forår og efterår er vist separat. Tidsmæssig fordeling er angivet i 6-dages perioder.

Alle fund af såkaldte "ekstreme sjældenheder" (12 fund eller mindre i perioden 1958-85) er opremset. Det pointeres, at der er en (u)naturlig overvægt til lokaliteter som Scilly-øerne og Fair Isle, som tiltrækker et stort antal hitjægere.

Naturligvis er det interessant at se hvilke meget sjældne gæster, der er iagttaget i årenes løb, men det er langt mere givende at betragte de mere "almindelige sjældenheder" optræden og drage sammenligninger med skandinaviske forhold. Arter, som optræder relativt hyppigt i Storbritannien, og som endnu ikke er truffet i Danmark, er således Amerikansk Pibeand, Amerikansk Tundra-hjejle, Bairds Ryle, Plettet Mudderklire og Ringnæbbet Måge, samt en række nearktiske småfugle – altså alle amerikanske arter, som da også har et sydvestligt tyngdepunkt i forekomstmønstret. Arter, som er hyppigere herhjemme, er næsten naturligvis skandinaviske og østlige ynglefugle som Stellersand, Temmincksryle, Kærløber, Rovterne og Rødstrubet Piber samt Stor og Hvidvinget Korsnæb – for ikke at tale om hjemlige ynglefugle som Toplærke, Pungmejse og Karmindepap. De fleste af disse arter har nordligt eller østligt tyngdepunkt. Tidsmæssig perfekt overensstemmelse findes for de hyppigste sibiriske sjældenheder som Storpiber og de fire almindeligste asiatiske *Phylloscopus*-sangere.

Det er værd at bemærke, at hverken Steppeørn, Kejsersørn eller Lille Skrigeørn er truffet i Storbritannien. Blandt rovfuglene er der meget få fund af Steppehøg, mens overensstemmelsen mellem Danmark og England er bedre for Aftenfalk og Sort Glente. Lille Kjøve er langt hyppigere i maj måned i Storbritannien – og på kortet ses hvorfor: så godt som alle fund er gjort på Hebriderne, mens efterårsfundene er koncentreret til den britiske østkyst, netop på det tidspunkt hvor arten er hyppigst i Danmark.

Det er sådanne sammenligninger med hjemlige forhold, der gør denne bog uundværlig for folk med interesse for sjældnere fugle – også herhjemme.

Klaus Malling Olsen

Der Wiesenpieper

Herman Hötker. 152 sider, 87 fotos og figurer, 27 tabeller, hft. Die Neue Brehm-Bücherei 595. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1990. Pris DM 18,70.

Hvor meget vejer en Engpiber? Svaret afhænger af en lang række faktorer: udhungrede, levende individer kan nå ned under 14 g, velnærede fugle op på 27 g. Ungernes vægt stiger fra ca 1,5 g til ca 18 g i løbet af de første 13 døgn. Alle disse tal er naturligvis en forenkling af virkeligheden. Også andre faktorer påvirker vægten: fuglens køn, alder, årstid, døgnrytme, trækkets forløb og vintertvarter. Hötker går grundigt til værks og øser af sine mange kilder, herunder sine egne omfattende undersøgelser.

Engpiber-monografien præges i høj grad af Hötkers omhu med at få det hele med. Lige fra de mange felt-data til sammenfatninger, teser og teorier. Ikke sjældent må Hötker konkludere, at der stadig mangler forskning og viden om flere sider af Engpiberens liv.

I sin dybtgående og klart skrevne monografi omtaler Hötker følgende: systematik, beskrivelse af fuglen – her-

under fædning, mål, vægt – stemmer samt adfærd (35 s.). Dernæst afsnit om Engpiberens føde, udbredelse og levested, vandringer, forplantning (25 s.) samt dødelighed og bestandsdynamik. Til sidst et afsnit om forskellige metodiske problemer.

Efter redetiden danner ungfuglene i løbet af juli-september flokke, som gradvist bliver større, fra ca 5 til ca 15. Flokdannelsen og brugen af advarselsskald øger risikoen for, at disse Engpiberer opdages af en fjende, men samtidig viser Hötkers studier, at den enkelte flok oftest rummer individer fra samme kuld. Derved kan farekaldet fra en fugl sikre bl.a. søskende-fuglens overlevelse, således at arveanlæggene hos slægtningen bevares. Der er med andre ord tale om et eksempel på nogle data, som styrker teorien om genetisk egoisme.

Hötker kan formidle teori, især fordi han samtidig formår at skildre Engpiberens spændende liv året rundt. Denne monografi kalder – både i form og indhold – på superlativerne.

Jon Bjørn Andersen

Der Alpenstrandläufer

Arnd Stiefel & Horst Scheufler. 248 sider, 36 figurer, 60 fotos og 24 tabeller, hft. Die Neue Brehm-Bücherei 592, A. Ziemsen Verlag, 1989. Pris DM 26,50.

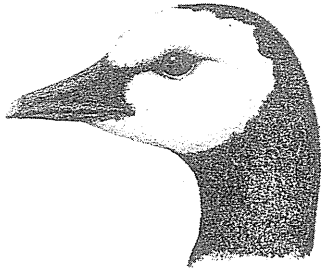
Den Almindelige Ryle på vore breddegrader (omkring Østersøen og i Danmark, Vesttyskland og Holland) er i de sidste 15-20 år gået voldsomt tilbage og er i de to sidstnævnte lande på det nærmeste uddød. Det har naturligt nok vakt ornitologers opmærksomhed, og siden midt i 60'erne har adskillige væsentlige ynglebiologiske undersøgelser set dagens lys.

Denne bog er et grundigt katalog over rylens ynglebiologi, med resultater fra mange undersøgelser, og "vore" rylers ynglebiologi bliver sammenlignet med forholdene i de arktiske områder, hvor arten har sin hovedudbredelse. Herudover har forfatterne selv studeret ynglebiologien i det østtyske strandengsreservat Oie og Kirr i perioden 1963-1987, hvor der har ynglet mellem 16 og 69 par i området, og resultaterne herfra udgør ryggraden i nogle af de ynglebiologiske kapitler. På Oie og Kirr har man konstateret større ynglesucces ved kontrolleret udsætning af kreaturer om foråret. Nu startes forårsgræsningen først i afgrænsede fæner i de tørreste dele af området, og først så sent som muligt, når de øvrige græsområder er nedgræsset, får kreaturerne adgang til de lavere liggende, fugtigste dele af arealet. Trods meget højt græsningstryk i området udgør andelen af nedtrampede reder kun ca 6%.

Mens ynglebiologien således er grundigt behandlet, er træk- og overvintringsforhold først og fremmest beskrevet ved brug af sekundær-litteratur, især *Birds of the Western Palearctic* og *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*.

Denne bog kan stærkt anbefales, hvis man ønsker at vide mere om rylen – men det er ret tung godnatlæsning!

Ole Thorup

Svalbards fugler

M. Norderhaug, 101 sider, talrige kort, tabeller og vignetter, indb. Dreyer (i samarbejde med Norsk Ornitologisk Forening), Oslo, 1989. Pris ikke oplyst.

Denne bog er en slags ajourføring af Løvenskiolds gamle klassiker *Avifauna Svalbardensis*. Der er sket meget i kendskabet til øgruppens fugleliv siden den udkom i 1964, og denne bogs forfatter har været en af de meget aktive deroppe.

De første 35 sider giver en kort og klar indføring i Svalbards klima, miljø, fuglenes biologi og udvalgte arters bestandsændringer. Derpå følger et par sider om værn af fugle på øerne. Man får et godt indtryk af det ekstreme arktiske klima, som giver ophav til nogle af de mest næringsrige havområder, man kan forestille sig. Fuglefljeldene ligger her usædvanligt tæt, og nogle af havfuglearterne når enorme bestandsstørrelser.

Kun 27 arter yngler regelmæssigt på Svalbard, og kun én af dem, nemlig rypen, formår at overvinde. Alle de andre trækker bort. Flere af havfuglene til åbentvandsområdet i Sydvestgrønland.

Bogen går kun frem til 1983, hvorfor den ikke altid er helt aktuel. F.eks. skriver forfatteren, at en af de vigtigste opgaver i fremtiden bliver at overvåge havfuglenes (særligt alkefuglenes) bestande. Dette er i fuld gang nu.

Artsgennemgangen er delt i to. Først en komplet liste med summariske faunistiske oplysninger. Derpå en gennemgang af alle ynglefuglene, i hvilken der på helt traditionel vis omtales kendetegn, biologi og trækforhold. Udbredelsen angives på et kort med et kvadratnet, hvor artens tilstedeværelse angives ved at skraverer hele kvadratet. Jeg kan ikke læse mig til, hvor store kvadraterne er, men de ser ud til at være ca 20x20 km. Kortene er dårligt trykt og svarer ikke helt til forholdene nu. På en rejse i august 1990 til SØ Svalbard konstaterede jeg ynglen af følgende arter i områder, hvor arterne ifølge bogen ikke skulle forekomme: Rødstrubet Lom, Bramgås, Almindelig Kjove, Ride, Søkonge, Lunde og Havterne. Desuden er Ederfuglens kort vendt på hovedet.

For en del arters vedkommende er der også medtaget kort med angivelser af genfundne ringmærkede fugle; desværre mangler angivelse af dato for genfund samt fuglenes alder.

Disse indvendinger er småting. Bogen er fortrinlig, så tag den med til Svalbard i stedet for den traditionelle field guide, der alligevel er temmelig værdiløs, da øerne huser så få arter. Norderhaugs mindre og lettere bog vil

derimod besvare de fleste af de spørgsmål, som man vil stille sig, når man rejser rundt blandt disse vidunderlige arktiske øer.

David Boertmann

Die Vögel im Volksglauben

Ernst & Luise Gattiker. Eine volkskundliche Sammlung aus verschiedenen europäischen Ländern von der Antike bis heute. 589 sider, 12 farvetavler, 44 illustrationer i s/h, indb. AULA-Verlag Wiesbaden, 1989. Pris DM 48.

I dag tillader vi os at nyde synet af en flok Silkehaler. Men for vores forfædre var det en betænkelig fornøjelse, der kunne indebære alvorlig vinterkulde eller endnu værre: hunger, krig, pest og død, afhængigt af den lokale egns tradition. Fuglene indtog i det hele taget en meget fremtrædende plads i folketroen. Ud over varslerne var de også vigtige lægemidler, og de havde dominerende roller i myter, fabler, ordsprog m.m. Den stærke symbolbetydning, som mange af fuglene havde, har kun overlevet i en svag aflagens. Et typisk eksempel er det velkendte folkelige had til Huskaden, som bliver forståeligt, når man ved, hvad den stakkels fugl fik skyld for af tidligere tiders ulykker.

Det schweiziske forfatterpar Ernst og Luise Gattiker har samlet et omfattende materiale om fugle i folketroen fra hele den europæiske kulturkreds og med eksempler tilbage i tiden til den græske oldtid. Efter nogle generelle afsnit først i bogen er stoffet præsenteret efter art. Det er tankevækkende og ganske underholdende læsning.

Uglen som visdommens fugl er eksempel på, at symbolbetydningen kan skifte med tiden. Specielt den lille Kirkeugle fremhæves nemlig først og fremmest som et udpræget uheldsvarsel, og for at gøre ondt værre symboliserer den også både hæsighed og dumhed. Visdom er et mere tiltalende attribut, som den først i nyere tid har fået af de lærde via antikkens Grækenland.

Bogens styrke er den brede geografiske ramme. Set med danske briller vil man måske blive skuffet over, at der ikke er flere danske eksempler, men faktisk er der ganske mange, og så kan man i øvrigt nikke genkende til mange af de udenlandske. Ud over Europa er der mange gennemgående træk. Eksempelvis er Huskaden næsten altid symbol på ondt og bærer af dårlige varsler (i Kina derimod er den et ubetinget godt varsel!). Og Estland får i bogen tilskrevet vinter-musvitten, der pikker på ruden som tegn på kulde. Det er jo et motiv, som f.eks. er kendt fra Blichers *Trækfuglene*, og som da også er nævnt i det store danske standardværk på området: V. J. Brøndegaards *Folk og fauna, dansk etnozoologi* fra 1985.

En sammenligning med *Folk og Fauna* understreger, hvor overskueligt og samtidig omfattende vi har fået dækket det tilsvarende danske stofområde. Det nye tyske værk er et spændende europæisk supplement. En ekstra charme ved bogen er gengivelsen af en række farvelagte kobberstik af fugle fra 1763.

Søren Sørensen

A guide to the birds of Costa Rica

F. G. Stiles & A. F. Skutch. Illustrationer af D. Gardner. 511 sider, 52 farveplancher, 34 s/h-fotos, 3 kort samt talrige stregtegninger, hft. Christopher Helm, London, 1989. Pris £ 30.

Dette er den første guide som samlet behandler alle fugle i Costa Rica, såvel fastboende som nordfra komne trækfugle. Costa Rica er kun lidt større end Danmark, men har omkring 840 arter af fugle, svarende til næsten det dobbelte af Europas regelmæssigt forekommende fuglearter. Stort set alle arter, inklusive trækgæster, er illustreret i farver på de 52 plancher. Desuden indeholder bogen 3 kort: et over geografiske regioner og topografi; et over byer, veje og nationalparker; samt et over fuglelokaliteter i den centrale dal omkring hovedstaden San José. Bogen indledes med afsnit om geografi og klima samt en beskrivelse af Costa Ricas fuglehabitater illustreret med sort/hvide fotos, der er af svingende kvalitet, men giver et spændende forhåndsindtryk for den første gangs-besøgende. De indledende afsnit rundes af med afsnit om landets fredningsbestrebelse, fuglefaunaens oprindelse og fuglenes trækbevægelser mellem lavland og bjerge.

I artsgennemgangen gives grundige beskrivelser af biologiske karakteristika og dragtvariationer. Bogen er ikke kun beregnet på identifikation, men beskriver også fourageringsadfærd, foretrukken vegetationstype, stemmer, ynglebiologi, lokal forekomst og generel udbredelse. Man savner dog udbredelseskort for arterne.

Plancherne er skematiske og lidt stive, hvilket dog gør det muligt hurtigt at orientere sig om artstypiske karakterer. Størrelsesforskelle kan nogle gange drille; f.eks. er store arter som ugler, gøge og tukaner småt gengivet, mens de små kolibrier, trækrybber og tyrantfluesnappere er gengivet i stor størrelse. På plancherne over flyvende rovfugle er svært adskillelige arter placeret sammen, hvilket letter sammenligningen.

Bogen afsluttes med en meget kort gennemgang af 70 fuglelokaliteter i landet.

Dette er ganske enkelt en nødvendig bog, hvis man vil se på fugle i Costa Rica – et glimrende land at starte i, hvis man ikke tidligere har været i neotroperne. Antallet af arter er ikke helt så uoverskueligt som længere sydpå, og frem for alt er Costa Rica et nemt rejse-land med nogle meget venlige og fredelige mennesker.

Bent Otto Poulsen

Også modtaget:**Grønlands fauna**

B. Muus, F. Salomonsen & C. Vibe. Fisk, fugle, pattedyr. 464 sider, farveplancher og kort for hver behandlet art, indb. Gyldendal, København, 1991. Pris kr. 698.

En revideret udgave af pragtværket, der første gang udkom i 1981. Værket omhandler de 113 fiskearter, 98 fuglearter og 34 pattedyrarter, som mere eller mindre regelmæssigt forekommer i Grønland.

De truede dyr

Allan Flachs. 48 sider, talrige s/h-fotos, hft. WWF Verdensnaturfonden 1990. Pris kr. 48.

En lille læse-let bog om trusler mod jordens fauna.

Birds in Ireland

C. D. Hutchinson, tegninger af J. Busby. 212 sider, talrige kort, tabeller, figurer og tegninger, indb. T. & A. D. Poyser, Calton, 1989. Pris £ 19.

Et bind i den sædvanlige Poyser-kvalitet om fuglene i Irland. I indledende afsnit redegør forfatteren for de faktorer, der har afgørende betydning for fuglenes fordeling i og omkring Irland. Hovedparten af bogen er helliget en artsgennemgang, hvor der i en meget komprimeret og informationsrig tekst gives bl.a. status og udviklingstendenser.

Sådan synger Danmarks fugle

Benny Génsbøl. To kassetebånd og tilhørende teksthæfte på 47 sider, hft. Dansk Ornitologisk Forening, DOF-Salg, 1990. Pris kr. 198 i DOF-Salg.

I alt 80 arters sang præsenteres på de to bånd. Båndene er af god kvalitet, og i det medfølgende kortfattede teksthæfte resumeres de enkelte arters sang-karakteristika.

Die Hohлтаube

Reinhard Möckel. 199 sider, 97 s/h-fotos og figurer, hft. Die neue Brehm-Bücherei, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1988. Pris DM 21,60.

Der Baumpieper

Rudolf Pätzhold. 130 sider, 1 farveplanche og 63 fotos og figurer, hft. Die neue Brehm-Bücherei, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1990. Pris DM 15,20.

Der Brachpieper

Siegfried Krüger. 128 sider, 68 fotos og figurer, hft. Die neue Brehm-Bücherei, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1989. Pris DM 14.

Die Goldhänchen

Ellen Thaler. 166 sider, 8 farveplancher og 113 fotos og figurer, hft. Die neue Brehm-Bücherei, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1990. Pris DM 21,60.

I rækken af de kendte tyske monografier – hvoraf mange tidligere er anmeldt – er nu udkommet disse bind om henholdsvis Hulduen, Skovpiberen, Markpiberen og Fuglekongen.

Neues Verzeichnis der Vögel Schleswig-Holsteins und seiner Nachbargebiete

G. A. J. Schmidt & H. J. W. Colmorgen. 366 sider, indb. Vogelkundlichen Arbeitsgruppes Verlag. Pris ikke oplyst.

En fortegnelse over samtlige fuglearter truffet i Schleswig-Holstein; artsnavne gives også på bla. dansk.

Bolderslev storkenes fourageringsområder og fødevalg

Hans Skov. 40 sider, talrige s/h-fotos, kort og tabeller, hft. Dansk Ornitologisk Forenings Storkegruppe. Pris kr. 45 hos DOF-Salg.

Fra DOFs Storkegruppe foreligger nu den første egentlige undersøgelse udført i gruppens regi. Hovedsageligt ved lokalbefolkningens hjælp blev Bolderslev-Storkenes aktivitetsområde kortlagt gennem forår og sommer 1988. 88% af Storkenes fourageringsture foregik inden for 4 km fra reden. Ofte fouragerede Storkene på ekstensivt drevne arealer, og når de ikke gjorde det, var deres færdene ofte knyttet til menneskelig aktivitet. Rapporten indeholder et væld af lignende interessante oplysninger – der også er resumeret på både engelsk og tysk.

Fuglene i Aabenraa-skovene

Jesper Tofft. 48 sider, talrige s/h-fotos, tegninger og kort, hft. Fulicula, Åbenrå, 1990. Pris ikke oplyst.

Forfatteren, der fra barnsben har indgående kendskab til Åbenrå-skovene, beskriver i dette hæfte skoven og dens omgivelser, og giver en oversigt over de enkelte fuglearters forekomst. Der er lagt mest vægt på yngleforekomsterne.

Nearctic gulls in the Western Palearctic

W. Hoogendoorn & G. H. Steinhaus. 56 sider, talrige s/h-fotos, tegninger, kort og tabeller, hft. Dutch Birding vol. 12(3), 1990. Pris NLG 10.

Dette særnummer af det hollandske tidsskrift, som kan købes særskilt, omhandler de amerikanske mågearter optræden i Europa.

Protecting internationally important bird sites

D. A. Stroud, G. P. Mudge & M. W. Pienkowski. A review of the EEC Special Protection Area network in Great Britain. 230 sider, talrige kort, figurer og tabeller, hft. Nature Conservation Council, 1990. Pris £ 17.

En redegørelse for forholdene i de 44 britiske EF-fuglebeskyttelsesområder samt status for de arter, der ifølge EF-direktivet er udpeget som sårbare (annex I). Rapporten er på mange måder den britiske pendant til Skov- og Naturstyrelsens *Fuglene i internationale beskyttelsesområder i Danmark*, som også udkom i 1990.

Asian waterfowl census 1990

C. Perrenou, P. Rose & C. Poole. Mid-winter waterfowl counts in southern and eastern Asia, January 1990. 81 sider, talrige tabeller, hft. IWRB & AWB, Slimbridge, 1990. Pris ikke oplyst.

En oversigt over midvinter-tællinger af vandfugle i området fra Mellemøsten til Japan. Et imponerende antal vandfuglelokaliteter er optalt, særligt mange i Iran, Indien, Pakistan og Japan, og dette hæfte præsenterer resultaterne i lange tabeller med korte kommentarer.

Proceedings of the Sixth Nordic Congress of Ornithology, 1987

S. Haftorn (red.). 56 sider, enkelte tegninger og figurer, hft. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim, 1990. Pris ikke oplyst.

Beretningen fra den Nordiske ornitologiske kongres i 1987 indeholder 8 artikler og 9 abstracts over de præsenterede indlæg.

The status and conservation of the White-headed Duck *Oxyura leucocephala*

S. Anstey. 126 sider, ét kort, to figurer og talrige tabeller, hft. IWRB Special Publication No. 10, Slimbridge, 1989. Pris ikke oplyst.

En nøje gennemgang af den Hvidhovede Ands forekomst og status i hele dens udbredelsesområde, der strækker sig fra Marokko og Spanien til det østlige Sovjetunionen. 80% af bestanden yngler i USSR og 75% overvintrer i Tyrkiet. Hovedvægten er lagt på beskyttelsesmæssige tiltag – eller mangler på samme – i de enkelte (del)stater, arten optræder i.

The Scarlet Ibis *Eudocimus ruber*: Status, conservation and recent research

P. F. Frederick, L. G. Morales, A. L. Spaans & C. C. Luthin (red.). Proceedings of the First International Scarlet Ibis Conservation Workshop 4-6 March, 1988, Caracas, Venezuela. 194 sider, talrige figurer og tabeller, hft. IWRB Special Publication No. 11, 1990. Pris ikke oplyst.

En omfattende symposierapport om Sydamerikas Røde Ibis, men også med indlæg om den nærtstående Hvide Ibis i Nordamerika. En del af artiklerne er på spansk.

Wild Bird Mortality in the Netherlands 1975-1989

Working Group on wild bird mortality in The Netherlands, Netherlands Society for the Protection of Birds. 57 sider, talrige tabeller og figurer, hft. Lelystad, 1989. Pris ikke oplyst.

En samling artikler om dødelighedsårsager hos hollandske fugle, herunder direkte forgiftning, miljøgiftbelastning samt olieforurening.

Hydro-ecological relations in the delta waters of the South West Netherlands

J. C. Hoogart & C. W. S. Posthumus (red.). Proceedings and information No. 41. 159 sider, talrige farvefotos, figurer og tabeller, hft. TNO Committee on Hydrological Research, Haag, 1989. Pris ikke oplyst.

En række artikler redigeret til en samlet fremstilling af det økologiske system i et hollandsk deltaområde. En væsentlig del af fremstillingen omhandler fuglene og deres samspil med andre arter og afhængighed af forskellige fysisk-kemiske forhold.